

**Didaktika materialı
üüredicilerä hem üürenicilerä deyni**

Gagauz dili

Gramatika analizleri

Chişinău, 2025

AVTORLAR:

1. Anna Stoletneaia, Gagauz dili uzmanı, Moldova, Evropa Pedagogların Millet Birlii, ekspert
2. Galina Sircheli, Gagauz dili üredecisi, I-inci kategoriya, PK Ay Boba Mihail Çakir adına kolec, Komrat
3. Lidia Iusiumbeli, Gagauz dili üredecisi, üsek didaktika kategoriyası, TL "Boris Yanakoglo", k. Kıpçak
4. Anna Sucman, Gagauz dili üredecisi, üsek didaktika kategoriyası, magistr, TL "Gavril Gaydarci", mun. Komrat
5. Maria Cernioglo, Gagauz dili üredecisi, üsek didaktika kategoriyası, magistr, PK Baurçu gimnaziyası

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Gagauz dili : Gramatika analizleri : Didaktika materialı üredecilerä hem ürenicilerä deyni / avtoral: Anna Stoletneaia, Galina Sircheli, Lidia Iusiumbeli [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). – 32 p.

Aut. indicați pe verso p. de tit. – [500] ex.

ISBN 978-5-88554-468-9.

Com. 2044

Întreprinderea de Stat Firma Editorială Poligrafică

„Tipografia Centrală”

MD-2068, Chișinău, str. Florilor, 1

ISBN 978-5-88554-468-9.

İÇİNDEKİLÄR:

ÖNSÖZ.....	4
FONETİKA ANALİZİ	5
LAF KURULUŞU ANALİZİ.....	7
MORFOLOGİYA ANALİZİ.....	9
Adlıkların morfolojiya analizi.....	9
Nişannıkların morfolojiya analizi.....	11
Sayılıkların morfolojiya analizi.....	12
Aderliklerin morfolojiya analizi.....	13
İşliklerin morfolojiya analizi.....	14
İşhallıkların morfolojiya analizi.....	15
LAF BİRLEŞMELERİNÄ SİNTAKSİS ANALİZİ	17
SADÄ CÜMLEYÄ SİNTAKSİS ANALİZİ.....	20
DALSIZ KATLI CÜMLENİN SİNTAKSİS ANALİZİ	23
DALLI KATLI CÜMLENİN SİNTAKSİS ANALİZİ	25
Bellilikçi dal cümlä.....	25
Tamannıkçı dal cümlä	26
Hallıkçı dal cümlä	27
Zaman dal cümlä.....	27
Erlık dal cümlä.....	28
Neetlik dal cümlä.....	29
Sebep dal cümlä.....	29
Nicelik dal cümlä.....	30
Nekadarlık dal cümlä.....	30
Yaraştırma dal cümlä.....	31
Sankilik dal cümlä.....	31
Brakım dal cümlä.....	32

ÖNSÖZ

Gagauz dili, nicä dä başka dillär, düzülü dört üüretmäk funktiyasının temelindä: seslemäk, lafetmäk, okumak hem yazmak. Onnar göstererlär gagauz dilinin didaktika modelini, nereyi girer praktikaylan baalı sınışlar da.

Çok onemni çizmää, ki komunikativ (sözleşmäk) kompeteniyası açıklanêr sözün herbir funktiyasında, çünkü bu kompeteniyaya verer üürenicilerä kolaylık dil bilimlerini hem kategoriyalarının özünü annamaa, düşünceli cevaplarını kurmaa, örneklär analiz yapmaa.

Elbetki, üürenmäk kiyatlarında veriler birär en kolay formada analiz shemalarının örnekleri, ama literatura tekstlerindän alınma paylarda gramatikaylan baalı sınışları yaparkan, zorluklar başlêrlar, çünkü doludan, bir formada hem sırayca dooru örnek yok.

Onun için karar alındı hazırlamaa üüredicilerä hem üürenicilerä deyni bir didaktika materialı, neredä verilecek gagauz dili gramatika analizlerinin çeşitli örnekleri.

Bu didaktika materialın neeti gagauz dili gramatikasının sıralına görä praktika uurunda shemaların örnekleri (fonetika, laf kuruluşu, morfologiya, sintaksis) göstermää.

Hepsi analizlerin shemaları maasuz gramatika kurallarına görä düzülü. Çalıştık toplamaa, ayırmaa çeşitli örneklär gagauz dili gramatikasından, ki üüredici herbir situaşiyada, nezaman türlü uurlarda analizleri yapmaa üüredecek uşakları, analiz shemalarının dooru çözmesini hem da sıralına görä yazmasını didaktika materialında bulsun.

Üüredicilerä hem üürenicilerä kiyatlarda verili örneklär eterli diildir, onun için sayêriz, ki bu material yardımcı olacek bir formada analiz shemalarını yapmaa.

Biliner, ki Bakannın Üüretmäk planına görä “Gagauz dili hem literatura” predmeti gumanitar profilindä mutlak verilän ekzamen test formasında geçer. Şkolalarda üürenicileri hazırlayarkan devlet ekzameninä, çok onemni üürenicilär gramatika analizlerini bir uurda, birtürlü yapsınnar. Ama, nicä praktika gösterer, herbir situaşiyada, cevap bulmayınca kendi soruşlarına kiyatlarda, üürenicilär analizleri birtürlü yapmêrlar. Onuştan karar alındı, aaraştırmaa üürenmäk kiyatlarını da hazırlamaa gramatikada uygun örneklär türlü analizlerdä. Bilim aaraştırmaklarını yapıp, üürenicilerin dä tekliflerini hesaba alıp, bu didaktika materialını hazırladık. Burada verili fonetika analizinin yapmasında standart formada türlü örneklär, türlü söz paylarında lafların morfema analizleri, örneklär morfologiya analizinnän herbir söz payında, sintaksis analizleri (sadä hem katlı cümlelerin türlü örnekleri) h.b.

Umutlanêriz, ani didaktika materialına girän shemalar faydalı olacek hem üüredicilerä, hem üürenicilerä uroklarda, hem testlerin sınışlarını dooru hem dolu yapmasında.

En önemnisi dä o, ki gagauz dilinin gramatika analizlerini (fonetika, laf kuruluşu, morfologiya, sintaksis) bundan sora herbir şkolada (okulda) kolayı olacek birtürlü kullanmaa. Faydalı olur bu didaktika materialı 10-12 klaslarda üüredicilerä dä, üürenicilerä dä taa başarılı BAKALAVRA ekzamennerinä hazırlanmaa da sonunda üüsek nota kabletmää.

İi başarılar!

Avtorlar

FONETİKA ANALİZİ

Analiz sıralı

1. Lafi yazın.
2. Lafi kısımlara bölün, kısımların sayısını gösterin, urgulu kısmı bulun.
3. Herbir sesä analiz yapın, karakteristika verin.
4. Bukvaların hem seslerin sayısını yazın.

Örneklär

Baaşış – *baa-şış* – 2 kısım;
b – [b] – konson, sesli, çetin;
aa – [ā] – uzun vokal, kalın, urgusuz;
ş – [ʃ] – konson, sessiz, çetin;
ı – [ɪ] – vokal, kalın, urgulu;
ş – [ʃ] – konson, sessiz, çetin;

---

6 bukva, 5 ses.

Yaayêr – *yaa-yêr* – 2 kısım;
y – [y'] – konson, sesli, yımışak;
aa – [ā] – uzun vokal, kalın, urgusuz;
y – [y'] – konson, sesli, yımışak;
ê – [ê] – vokal, kalın, urgulu;
r – [r] – konson, sesli, çetin;

---

6 bukva, 5 ses.

Kollar – *kol-lar* – 2 kısım;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;
o – [o] – vokal, kalın, urgusuz;
l – [l] – konson, sesli, çetin;
l – [l] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, urgulu;
r – [r] – konson, sesli, çetin;

---

6 bukva, 6 ses.

İnsannar – *in-san-nar* – 3 kısım;
i – [i] – vokal, incä, urgusuz;
n – [n] – konson, sesli, çetin;
s – [s] – konson, sessiz, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, urgusuz;
n – [n] – konson, sesli, çetin;
n – [n] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, urgulu;
r – [r] – konson, sesli, çetin;

---

8 bukva, 8 ses.

Sıcak – *sı-cak* – 2 kısım;
s – [s] – konson, sessiz, çetin;
ı – [ɪ] – vokal, kalın, urgusuz;
c – [c'] – konson, sesli, yımışak;
a – [a] – vokal, kalın, urgulu;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;

---

5 bukva, 5 ses.

Gelmää – *gel-mää* – 2 kısım;
g – [g] – konson, sesli, yımışak;
e – [e] – vokal, incä, urgusuz;
l – [l'] – konson, sesli, yımışak;
m – [m'] – konson, sesli, yımışak;
ää – [ā] – uzun vokal, incä, urgulu;

---

6 bukva, 5 ses.

Razgeler – *raz-ge-ler* – 3 kısım;

r – [r] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;
z – [z] – konson, sesli, çetin;
g – [g] – konson, sesli, yımışak;
e – [e] – vokal, incä, ırgusuz;
l – [l] – konson, sesli, yımışak;
e – [e] – vokal, incä, ırgulu;
r – [r] – konson, sesli, yımışak;

8 bukva, 8 ses.

Fonetika – *fo-ne-ti-ka* – 4 kısım;

f – [f] – konson, sessiz, çetin;
o – [o] – vokal, kalın, ırgusuz;
n – [n] – konson, sesli, yımışak;
e – [e] – vokal, incä, ırgulu;
t – [t] – konson, sessiz, yımışak;
i – [i] – vokal, incä, ırgusuz;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;

8 bukva, 8 ses.

Aaççaaz – *aaç-çaaz* – 2 kısım;

aa – [ā] – uzun vokal, kalın, ırgusuz;
ç – [ç] – konson, sessiz, yımışak;
ç – [ç] – konson, sessiz, yımışak;
aa – [ā] – uzun vokal, kalın, ırgulu;
z – [s] – konson, sessiz, çetin;

7 bukva, 5 ses.

Duuup – *duu-up* – 2 kısım;

d – [d] – konson, sesli, çetin;
uu – [ū] – uzun vokal, kalın, ırgusuz;
u – [u] – vokal, kalın, ırgulu;
p – [p] – konson, sessiz, çetin;

5 bukva, 4 ses.

Yalabık – *ya-la-bık* – 3 kısım;

y – [y] – konson, sesli, yımışak;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;
l – [l] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;
b – [b] – konson, sesli, çetin;
ı – [ı] – vokal, kalın, ırgulu;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;

7 bukva, 7 ses.

Makazçık – *ma-kaz-çık* – 3 kısım;

m – [m] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, ırgusuz;
z – [s] – konson, sessiz, çetin;
ç – [ç] – konson, sessiz, yımışak;
ı – [ı] – vokal, kalın, ırgulu;
k – [k] – konson, sessiz, çetin;

8 bukva, 8 ses.

Not:

- Uzun vokallar bir ses göstererler. Örnek: aaç – [āç].
- İkili konsonnar iki ses göstererler. Örnek: dallar – [dallar].
- Lafların sonunda bukva z sessiz olêr, gösteriler ses [s]. Örnek: ceviz – [c'evis].
- Laflarda yannaşık **zç** bukvalarda **z** sessiz olêr da gösteriler nicä ses birleşemesi [şç]. Örnek: kızçaaz – [kızç'ās], dizçä – [dis'ç'ä].

LAF KURULUŞU ANALİZİ

Analiz sıralu

1. Verili lafa senselä laflarını bulun.
2. Senselä lafların kökünü gösterin.
3. Lafın laf kuran (eni maanasını gösterän) afikslerini bulun (varsaydı).
4. Lafın laf diiştirän (gramatika formasını gösterän) afikslerini bulun (varsaydı).
5. Laf katlıysa, onun iki kökünü dä gösterin (varsaydı).

Örneklär

Şkolacıda;
şkola – kök;
-cı – laf kuran afiks;
-da – laf diiştirän afiks, hal afiksi.

Yolcular;
yol – kök;
-cu – laf kuran afiks;
-lar – laf diiştirän afiks, sayı afiksi.

Yazıcılıkta;
yaz – kök;
-ı – laf kuran afiks;
-cı – laf kuran afiks;
-lık – laf kuran afiks;
-ta – laf diiştirän afiks, hal afiksi.

Yaşêersınız;
yaş – kök;
-ê – laf kuran afiks;
-êr – laf diiştirän afiks, zaman af.;

Yollêâr;
yol – kök;
-lê – laf kuran afiks;
-êr – laf diiştirän afiks, zaman afiksi.

Sevgili;
sev – kök;
-gi – laf kuran afiks;
-li – laf kuran afiks.

Dostlar;
dost – kök;
-lar – laf diiştirän af., sayı afiksi.

Kismetli;
kismet – kök;
-li – laf kuran afiks.

Karagöz;
kara – kök;
göz – kök.

İkiyâ;
iki – kök;
-yâ – laf diiştirän af., hal af.

İkiüz üç;
iki – kök;
-üz – kök;
-üç – kök.

Durguçluk;
dur – kök;
-guç – laf kuran afiks;
-luk – laf kuran afiks.

İstämärim
istä – kök;
-mä – laf diiştirän af., inkärlik f. af.;
-r – laf diiştirän afiks, zaman af.;
-im – laf diiştirän afiks, üz af.

Annatmaa;
an – kök;
-na – laf kuran afiks;
-t – laf kuran afiks; zalog af.;
-maa – laf diiştirän afiks, inf. afiksi.

Ustalun; (senin)
usta – kök;
-lı – laf kuran afiks;
-ın – laf diiştirän afiks, üz af.

benzederim;
benze – kök;
-d – laf kuran afiks;
-er – laf diiştirän af., zaman af.;
-im – laf diiştirän af., üz af.

Kendimizä;
kendi – kök;
-miz – laf diiştirän af., üz af.;
-ä – laf diiştirän af., hal af.

Hallandı;
hal – kök;
-la – laf kuran afiks;
-n – laf kuran afiks;
-dı – laf diiştirän afiks, zaman afiksi.

Hepsinä;
hepsi – kök;
-nä – laf diiştirän afiks, hal afiksi.

büüdükçä;
büü – kök;
-dükçä – laf kuran afiks.

Dalcaazlarında (onun);
dal – kök;
caaz – laf diiştirän af., küçüldek f.;
-lar – laf diiştirän af., sayı af.;
-ı – laf diiştirän af., üz af.;
-nda – laf diiştirän af., hal af.

ediküleli;
edi – kök;
-küle – kök;
-li – laf kuran afiks.

MORFOLOGİYA ANALİZİ

Analiz sıralı

1. Bulup-sölemää, angı söz payıdır bu laf da ona dooru soruş koymaa.
2. Lafın temel formasını bulmaa.
3. Bu söz payın morfologiya nişannarını açıklamaa.
4. Cümledä sintaksis funktiyasını belli etmää.

Adlıkların morfologiya analizi

Söz payı. Maanası.

I. Temel forması.

II. Morfologiya nişannarı: adetçä mi osa öz (kendili) mü; cannı mı osa cansız mı; hallanmak tipi, hal, sayı, küçüldek forması (varsaydı), saabilik forması (üzü, sayısı) (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

Vani³ kabletti bir yabancıdan kıyat.

Vani – adlık (kim?).

I. Temel forması – Vani (kim?).

II. Morfologiya nişannarı: öz (kendili), cannı, 2 h.t. (vokallan bitän), bir. s., T. h.

III. Sintaksis funktiyası: (kim?) Vani.

Yaklaşardı Kolada³.

Kolada – adlık (ne?).

I. Temel f. – Kolada (ne?).

II. Morf. niş.: kendili, cansız, 2 hal.t. (vok. bitän), bir.s., T.h.

III. Sint.f.: (ne?) Kolada.

İnsannar seviner ilkyaz güneşinä³.

Güneşinä – adlık (neyä?).

I. Temel f. – güneş (ne?).

II. Morf. niş.: adetçä, cansız, 1 hal.t. (kons. bitän), bir.s., D.h., saab.f. (III üz, bir.s.).

III. Sint.f.: seviner (neyä?) ilkyaz güneşinä.

Pak temiz sucaaz yolcuları³ çekärdi.

Yolcuları – adlık (kimi?).

I. Temel f. – yolcu (kim?).

II. Morf. niş.: adetçä, cannı, 2 h.t. (vokallan bitän), ç. s., G.h.

III. Sint. f.: çekärdi (kimi?) yolcuları.

Bir kerä orayı o geldi, neredä eşerärdi otçaaz³, meşä aacı sallanardı.

Otçaaz– adlık (ne?).

I. Temel f. –ot (ne?).

II. Morf. niş.: cansız, adetçä, 1h.t. (kons. bitän), küçüldek f., b. s., T.h.

III. Sint. f.: eşerärdi (ne?) otçaaz.

Arpa onların tarlasında³ artık döküldüydü.

Tarlasında – adlık (neredä?).

I. Temel f. – tarla (ne?).

II. Morf. niş.: cansız, adetçä, 2 h.t. (vokallan bitän), b. s., E.h., saab. f. (III üz, ç.s.).

III. Sint. f.: döküldü (neredä?) tarlasında.

Bu maşına taş³ yoldan geçti.

Taş – adlık (ne?).

I. Temel f. – taş (ne?).

II. Morf. niş.: cansız, adetçä, 1 h.t. (konsonnan bitän), b. s., T.h.

III. Sint.f.: yoldan (nesoy?) taş.

Komrat – Gagauziyanın baş kasabası³.

Kasabası – adlık (ne?).

I. Temel f. – kasaba (ne?).

II. Morf. niş.: cansız, adetçä, 2 h.t. (vokallan bitän), T.h., b. s., saab. f. (III üz, b.s.).

III. Sint.f.: Komrat (ne?) Gagauziyanın baş kasabası.

Onun o yımışacık elceezi³ nicä 220 volt sarsalardı.

Elceezi – adlık (ne?).

I. Temel f. – el (ne?).

II. Morf. niş.: cansız, adetçä, 1 h.t. (konsonnan bitän), b. s., T.h., küçül. f., saab. f. (III üz, b.s.).

III. Sint.f.: (ne?) elceezi.

Nişannıkların morfolojiya analizi

Söz payı.

I. Temel forması.

II. Morfolojiya nişannarı: yaratırma uuru (denklik/yaratırıcı/üstünnük), hal (varsaydı), sayı (varsaydı), saabilik forması (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

En arif³, girgin, ii kalipli insannar bizim küüdä yaşêrlar.

En arif – nişannık (nesoy?).

I. Temel forması – arif (nesoy?).

II. Morfolojiya nişannarı: üstünnük uuru.

III. Sintaksis funktiyası: insannar (nesoy?) en arif.

Gün-gündän sevgili topraamız taa zengin, taa gözäl³ olêr.

Taa gözäl – nişannık (nesoy?).

I. Temel f. – gözäl (nesoy?).

II. Morf. niş.: yaratırıcı uuru.

III. Sint.f.: topraamız (ne yapêr?) taa gözäl olêr.

Orada dostluk kaavi³.

Kaavi – nişannık, (nesoy?).

I. Temel f. – kaavi (nesoy?).

II. Morf. niş.: denklik uuru.

III. Sint.f.: dostluk (nesoy?) kaavi.

Tokun aaçtan³ haberi yokmuş.

Aaçtan – nişannık, (kimdän?).

I. Temel form. – aaç.

II. Morf. niş.: denklik uuru, Ç.h.

III. Sint.f.: haberi yokmuş (kimdän?) aaçtan.

Sayıklarin morfologiya analizi

Söz payı. Maanası.

I. Temel forması.

II. Morfologiya nişannarı: sayılun bölümü (sayı, sıra, paylaşırın, bölmä, bellisiz), kuruluşça bölümü (sadä, kath, toplama), hal (varsaydı), küçüldek forması (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

Beş³ ikiyâ³ pay olmeêr.

Beş – sayılık (kaç?).

I. Temel forması – beş (kaç?).

II. Morfologiya nişannarı: sayı, sadä, T.h.

III. Sintaksis funktiyası: (kaç?) beş.

İkiyâ – sayılık (kaç?).

I. Temel f. – iki (kaç?).

II. Morf. niş.: sayı, sadä, D.h.

III. Sint. f.: pay olmeêr (kaç?) ikiyâ.

Kaplunbua var nicä yaşasın üçüz³ yıl.

Üçüz – sayılık (nakadar?).

I. Temel f. – üçüz (kaç?).

II. Morf. niş.: sayı, katlı.

III. Sint. f.: var nicä yaşasın (nekadar?) üçüz yıl.

O vakıdadan bän ölä dä bulamadıydım taa etmiş beşinci³ nomeri.

Etmiş beşinci – sayılık (kaçıncı?).

I. Temel f. – etmiş beşinci (kaçıncı?).

II. Morf. niş.: sıra, toplama.

III. Sint. f.: nomeri (kaçıncı?) etmiş beşinci.

Aderliklerin morfolojiya analizi

Söz payı. Maanası.

I. Temel forması.

II. Morfolojiya nışannarı: aderliin çeşidi (üz, hatırlık, gösterici, soruş, bellilikçi, ilişki, bellisiz, inkâr, saabilik), sayı (varsaydı), hal (varsaydı), üz (varsaydı), saabilik forması (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

Herkezi ayırêr kendinä³ yaşamak yolunu.

Kendinä – aderlik (kimä?).

I. Temel forması – kendi (kim?).

II. Morfolojiya nışannarı: saabilik, bir. s., D. h., S.f. (III üz, b.s.).

III. Sintaksis funktiyası: ayırêr (kimä?) kendinä.

Seläm getirdim sana hepsindän³.

Hepsindän – aderlik (kimdän?).

I. Temel f. – hepsi (kim?).

II. Morf. nış.: bellilikçi, çok. s., Ç. h.

III. Sint. f.: seläm getirdim (kimdän?) hepsindän.

Sade bölesi³ olur olsun halka önderici.

Bölesi – aderlik (kim?).

I. Temel f. – bölä (nesoy?).

II. Morf. nış.: gösterici, bir. s., T. h., S.f. (III üz, bir.s.).

III. Sint. f.: (kim?) bölesi.

Şu³ bayırın ardında biyaz-biyaz çiçeklär.

Şu – aderlik (angı?).

I. Temel f. – şu (angı?).

II. Morf. nış.: gösterici.

III. Sint. f.: bayırın (angı?) şu.

İşliklerin morfolojiya analizi

Söz payı.

I. Temel forması.

II. Morfolojiya nışannarı: çalım (izin/oluşluk/sankilik/isteyişlik), zaman (varsaydı), üz, sayı, inkârlık forması (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

Avşam yaklaşırdı, meydanda insannar azalmazdılar³, ama taa zeedelenirdilär.

Azalmazdılar – işlik (ne yapardılar?).

I. Temel forması – azal (ne yap?).

II. Morfolojiya nışannarı: oluşluk çalımı, bitkisiz geçmiş zaman, III üz, çokluk sayısı, inkârlık forması.

III. Sintaksis funktiyası: insannar (ne yapardılar?) azalmazdılar.

Taligalar arasında, şurada-burada insan başladı³ ateş yakmaa³, ki avşam serinniindä yıınsınnar³ biraz.

Başladı – işlik (ne yaptı?).

I. Temel forması – başla (ne yap?).

II. Morf. nış.: oluşluk çalımı, mutlak geçmiş zaman, III üz, birlik sayısı.

III. Sint.f.: insan (ne yaptı?) başladı yakmaa.

Yakmaa – işlik (ne yapmaa?).

I. Temel forması – yak (ne yap?).

II. Morf. nış.: infinitiv forması.

III. Sint.f.: insan (ne yaptı?) başladı yakmaa.

Yıınsınnar – işlik (ne yapsınnar?).

I. Temel f. – yısın (ne yap?).

II. Morf. nış.: isteyişlik çalımı, III üz, çokluk sayısı.

III. Sint.f.: (ne yapsınnar?) yıınsınnar.

Üreiciimi **bilselär**³, istediimi verselär.

Bilselär – işlik (ne yapsalar?).

I. Temel f. – bil (ne yap?).

II. Morf. nış.: sankilik çalımı, III üz, çokluk sayısı.

III. Sint.f.: (ne yapsalar?) bilselär.

Fedi gitti üürenmää³ Komrat Devlet Universitetinä.

Üürenmää – işlik (ne yapmaa?).

I. Temel f. – üüren (ne yap?).

II. Morf. nış.: infinitiv forması.

III. Sint.f.: gitti (ne neetlän?) üürenmää.

Üürenmää³ – faydalı iştir.

Üürenmää – işlik (ne yapmaa?).

I. Tem. f. – üüren (ne yap?).

II. Morf. nış.: infinitiv forması.

III. Sint.f.: (ne?) üürenmää.

İşhallıkların morfolojiya analizi

Söz payı. Maanası.

I. Temel forması.

II. Morfolojiya nışannarı: işlemin bölümü (erini, zamanını, halını, neetini, sebebini, nekadarlıını) gösterän/annadan, yaraştırma uuru (varsaydı), küçüldek forması (varsaydı).

III. Sintaksis funktiyası.

Örneklär

Lüzgär enikunu³ esärdi.

Enikunu – işhallık (nicä?).

I. Temel forması – enikunu (nicä?).

II. Morfolojiya nışannarı: işlemin halını annadan.

III. Sintaksis funktiyası: esärdi (nicä?) enikunu.

Bu tarafta gün taa pek yakêr, ama yaamur taa az³ yaayêr.

Taa az – işhallık (nekadar?).

I. Temel f. – az (nekadar?).

II. Morf. nış.: işlemin nekadarlıını annadan, yaraştırıcı uuru var.

III. Sint. f.: yaayêr (nekadar?) taa az.

Çalışêriz biri-birimizlân taa sık gagauzça³ lafedelim.

Gagauzça – işhallık (nicä?).

I. Temel f. – gagauzça (nicä?).

II. Morf. nış.: işlemin halını gösterân (nicelik).

III. Sint. f.: lafedelim (nicä?) gagauzça.

Yazın³ kızgın güneş yakêr onnarın tennerini.

Yazın – işhallık (nezaman?).

I. Temel f. – yazın (nezaman?).

II. Morf. nış.: işlemin zamanını annadan.

III. Sint. f.: yakêr (nezaman?) yazın.

Hepsi bu dünnedâ geçer, gider, bişey dâ geeri³ dönmâz.

Geeri – işhallık (nereyi?).

I. Temel f. – geeri (nereyi?).

II. Morf. nış.: işlemin erini annadan.

III. Sint. f.: dönmâz (nereyi?) geeri.

Buyıl³ bizim var umudumuz bitirilmedik evimizi kaldırmaa.

Buyıl – işhallık (nezaman?).

I. Temel f. – buyıl (nezaman?).

II. Morf. nış.: işlemin zamanını annadan.

III. Sint. f.: var (nezaman?) buyıl.

Kışın³ orada³ lüzgâr eser.

Kışın – işhallık (nezaman?).

I. Temel f. – kışın (nezaman?).

II. Morf. nış.: işlemin zamanını annadan.

III. Sint. f.: eser (nezaman?) kışın.

Orada – işhallık (neredâ?).

I. Temel f. – orada (neredâ?).

II. Morf. nış.: işlemin erini annadan.

III. Sint. f.: eser (neredâ?) orada.

LAF BİRLEŞMELERİNÄ SİNTAKSİS ANALİZİ

Analiz sıralu

1. Bulmaa temel hem belliedici lafları, koymaa soruşu.
2. Sölemää, angı söz payıdır temel hem belliedici laflar.
3. Belli etmäa laf birleşmenin bölümünü (temel lafa görä).
4. Açıklamaa laf birleşmenin çeşidini (belliedici lafın maanasına görä).

Örneklär

kimin?
↓ ×
senin dostun
(ader.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

neyi?
↓ ×
Yaratmalarımızı yazdık
(adl.) (işl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıkçi.

kaçıncı?
↓ ×
beşinci katta
(say.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

kimä?
↓ ×
onnara payetmäa
(ader.) (işl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıkçi.

kimin?
↓ ×
bizim klasımız
(ader.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

ne?
↓ ×
türkü çalan
(adl.) (işten.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıkçi.

nesoy?
↓ ×
Sütlü papsoy
(nış.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

kimi?
↓ ×
seni seslärkän
(ader.) (halışten.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıkçi.

nesoy?

✗

yıkamaa maşinka
(işl.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

kimä?

✗

Yardım ettim bobama
(işl.) (adl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıçı.

nesoy?

✗

Uçan kuşlar
(işten.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

ne?

✗

bişey bilmeyän
(ader.) (işten.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıçı.

angı?

✗

Sürülmedik tarlaya
(işten.) (adl.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

neyi?

✗

Silip gözlerini
(halışt.) (adl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıçı.

nekadar?

✗

Kayet büyük
(işh.) (niş.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – hallıçı.

kimä?

✗

anama aldım
(adl.) (işl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – tamannıçı.

nesoy?

✗

eni bişey
(niş.) (ader.)

1. Temel lafa görä – adlardan.
2. Belliedici lafa görä – bellilikçi.

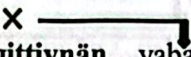
nicä?

✗

havezlän ürenerim
(adl.) (işl.)

1. Temel lafa görä – işliktän.
2. Belliedici lafa görä – hallıçı.

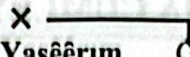
nereyâ?

×

gittiyân yabancılaa
(halışt.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – işliktân.
2. Belliedici lafa görâ – hallıkçı.

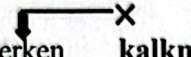
neredâ?

×

Yaşêırım Gagauziyda
(işl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – işliktân.
2. Belliedici lafa görâ – hallıkçı.

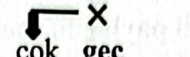
nezaman?

×

erken kalkmıř
(işh.) (işl.)

1. Temel lafa görâ – işliktân.
2. Belliedici lafa görâ – hallıkçı.

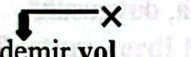
nekadar?

×

çok geç
(işh.) (işh.)

1. Temel lafa görâ – işliktân.
2. Belliedici lafa görâ – hallıkçı.

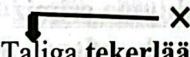
nesoy?

×

demir yol
(adl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – adlardan.
2. Belliedici lafa görâ – bellilikçi,
I hesap izafet.

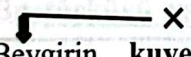
nesoy?

×

Taliga tekerläâ
(adl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – adlardan.
2. Belliedici lafa görâ – bellilikçi,
II hesaptan izafet.

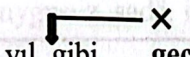
kimin?

×

Beygirin kuvedi
(adl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – adlardan.
2. Belliedici lafa görâ – bellilikçi,
III hesaptan izafet.

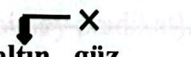
nicâ?

×

yıl gibi geçti
(adl.) (ardl.) (işl.)

1. Temel lafa görâ – işliktân
2. Belliedici lafa görâ – hallıkçı,

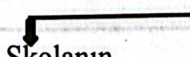
nesoy?

×

altın güz
(adl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – adlardan.
2. Belliedici lafa görâ – bellilikçi,
I hesaptan izafet.

neyin?

×

Şkolamn aulunda
(adl.) (adl.)

1. Temel lafa görâ – adlardan.
2. Belliedici lafa görâ – bellilikçi,
III hesaptan izafet.

SADÄ CÜMLEYÄ SİNTAKSİS ANALİZİ

Analiz sıralu

1. Cümlelinin soyunu söylemök neetinä görä (annatma, soruş, izin) belli etmää.
2. Cümlelinin soyunu intonaşiyaya görä (duygulu, duygusuz) açıklamaa.
3. Cümlelinin gramatika temelini (baş paylarını) bulmaa.
4. Cümlelinin soyunu gramatika temelinä görä (bir başpaylı, iki başpaylı) açıklamaa.
5. Cümlelinin ikincili paylarını (bellilik, tamannık, hallık) bulmaa.
6. Cümlelinin soyunu ikincili payların varluna görä belli etmää (geniş hem dar).
7. Cümledä birsoy paylar, iştennik ya da haliştennik çevirtmesi, danışmak (varsa).

Örneklär

adl. ader. niş. adl. baal. niş. adl.
Gagauziya – bizim duuma erimiz hem paalı Vatanımız. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

adl. adl. adl.
Gaguzlarda çamurculuk poeziyadır. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

işh. işh. adl. niş.
Dışarda büün hava sıcaqtı. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

adl. işl.
Uşak oynêr. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, dar).

adl. adl. halişt. işl. baal. işl.
Sofi kaku kaçarkan kösteklendi da düştü. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

ader. adl. ardl. işl.
Hepsi tırtıl gibi işlärdi. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

ader. ader. adl. işl. adl.

Hepsi bunnar cumaaya gideceklär kasabaya. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

adl. adl. p.laf.

Cüvendä süt yoktu. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

adl. işl. ader.

Zorlukta yardım ederiz biri-birimizä. (Annatma, duygusuz, sadä, bir başpaylı, geniş).

işl. işl. pay. adl. ader.

Baardım, caardım, ma mali, seni. (Annatma, duygusuz, sadä, bir başpaylı, geniş, var birsoy predikat, var danışmak).

adl. işl. ader. adl. baal. adl. baal. adl. baal.

Dostum verdi bana kıyadını da, tefterini dä, yazalını da. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy tamannık).

duy. baal. işh.adl. işl. ader. adl.

Pı, da çok insan toplanmış bu meydana! (Annatma, duygulu, sadä, iki başpaylı, geniş).

ader. adl. p.laf. pay. ader. işl.

Bu türküyü vardır mı siz işitiiniz? (Soruş, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

ader. ader. işh. işh. işl. adl.

Sän ne ölä büün alatlêersın şkolaya?! (Soruş, duygulu, sadä, iki başpaylı, geniş).

duy. işl. adl. baal. işl. işh.

Hadi, al kıyadını da git buradan! (İzin, duygulu, sadä, bir başpaylı, geniş, var birsoy pradikat)..

ader. halışt. işh. işl.

Bana sormadaan, bireri gitmeyin. (İzin, duygusuz, sadä, bir başpaylı, geniş, var halıştennik laf çevirtmesi).

say. adl. adl. adl. adl. işl. işl.
Bin sekizüç seksän birinci³ yılda Mihail Çakir seminariyada işlemää çeketti.
(Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

adl. niş. adl. niş. adl. adl. adl. adl. işl.
Evlerdä paalı kilimnär, gözäl tül perdelär, televizorlar, mebel peydalandı.
(Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy subyekt).

ader. işh. adl. halişten. işl.
O sabaalen, şkolaya gideceykän, nazlanêr. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var haliştenlik laf çevirtmesi).

aderl. işl. ader. adl. adl. baal. işl. ader. niş. niş.
O kaptıydı onnarı zorlukların elindän da götürdüdü kendi gözäl çiçekli
adl.
başçasına. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

niş. işl. işl. işl. işl. adl.
Küçükler büüyür, çalışêr, yaşêr, seviner dünneyä. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

ader. adl. işh. pred.laf adl. işten.
Bu arıflää az var kulak asan. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

adl. işten. niş. işh. işl. işl. niş.
Arkamızdan gelän küçükler birdän kalkınêrlar, olêrlar delikanni.
(Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

ader. adl. payıc. işten.
Bu armut diil olmuş. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş).

Adl. işl. ader. adl. baal. işl. adl. baal. işl. ader. say. adl.
Yolcu, kaldır o ekmää da ufala kuşlara ya da ver onu bir köpecää! (İzin, duygulu, sadä, bir başpaylı, geniş, var birsoy predikat, var danışmak).

adl. ader. işh. işl. baal. ader. adl. işl.
İnsannar bütün kuvetlän çalışêrlar da kendi yaşamasını düzerlär. (Annatma, duygusuz, sadä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat).

KATLI CÜMLEYÄ SİNTAKSİS ANALİZİ

DALSIZ KATLI CÜMLENİN SİNTAKSİS ANALİZİ

Analiz sıralı

1. Durguçluk nişannarı erleştirmää, kullanmasını açıklamaa.
2. Cümlelin soyunu söylemää neetinä görä (annatma, izin, soruş) belli etmää.
3. Cümlelin soyunu intonaşiyaya görä (duygulu, duygusuz) açıklamaa.
4. Cümledä gramatika temellerini bulmaa.
5. Cümlelin sınırlarını bulmaa.
6. Açıklamaa, kaç sadä cümledän kurulu katlı cümlä.
7. Belli etmää, neyin yardımınnan (baalayıcıylan, baalayıcısız) cümlelär eklenerlär.
8. Katlı cümlelin soyunu belli etmää.
9. Herbir cümleyä ayırı analiz yapmaa.
10. Cümlelin shemasını yapmaa.

Örneklär

baal. işl. say. adl. adl. işl. adl. işl.
[Ama neçin bir çotukta güllär senmişlär¹], [yapraklar sararmışlar²]? (Soruş, duygusuz, baalayıcısız dalsız katlı:
1 – iki başpaylı, geniş;
2 – iki başpaylı, dar).
[- =], [- =].

ader. ardl. adl. adl. adl. işl. p. niş. adl. adl.
[Senin için, Ana taraf, peetçilär yazêrlar en talantlı peetlerini¹], [türkücülär çalêrlar en gözäl türkülerini²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dalsız katlı:
işl. p. niş. adl.
1 – iki başpaylı, geniş, var danışmak;
2 – iki başpaylı, geniş).
[- =], [- =].

adl. pay. niş. işl. adl. adl. işl. adl. adl.
[Gecelär taa serin olêrlar¹], [aaçların yaprakları sararêrlar²], [sabaalarda kraa düşmää başlêr³]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dalsız katlı:
işl. işl.
1 – iki başpaylı, dar;
2 – iki başpaylı, dar;
3 – iki başpaylı, geniş).
[- =], [- =], [- =].

ader. ardl. işl. adl. adl. baal. adl işh. işl.
[Kasıma karşı boşandı çoban yaamuru¹], ama [hava birdän serinnedi²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dalsız katlı cümlä:
1 – iki başpaylı, geniş;
2 – iki başpaylı, geniş).
[= -], ama [- =].

ader. ader. işh. işl. ader. adl. baal. adl. işl. adl.
[Onnar hepsi çoktan gittilər bu dünnedän¹], ama [sesleri yaşêêr masallarda²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dalsız katlı cümlä:
1 – iki başpaylı, geniş;
2 – iki başpaylı, geniş).
[- =], ama [- =].

ader. ader. adl. payc. işl. baal. aderl. aderl. aderl. işl.
[Nelär bu dünnedä sade adamadı], ama [onnarlan o beni satın alamadı]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dalsız katlı cümlä:
1 – bir başpaylı, geniş;
2 – iki başpaylı, geniş).
[=], ama [- =].

işl. s. adl. adl. baal. adl. adl. işl.
[Geçer bir parça vakıt], ama [padışahlıkta işlär doorulmêêlar]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dalsız katlı cümlä:
1 – iki başpaylı, dar;
2 – iki başpaylı, geniş).
[- =], ama [- =].

işl. adl. adl. adl. işl. adl.
[Döküler yapraklar], [aaçlardan selleri boşaldêr içimi]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dalsız katlı cümlä:
1 – iki başpaylı, dar;
2 – iki başpaylı, geniş).
[- =], [- =].

adl. işl. adl. baal. adl. işl. aderl. adl.
[Ürää yarılırdı acıdan], da [fikirindä düülärdi bu laflar]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dalsız katlı cümlä:
1 – iki başpaylı, geniş;
2 – iki başpaylı, geniş).
[- =], da [- =].

DALLI KATLI CÜMLENİN SİNTAKSİS ANALİZİ

Analiz sıralı

1. Durguçluk nişannarı erleşirmää, kullanmasını açıklamaa.
2. Cümnenin soyu sölemäk neetinä görä (annatma, izin, soruş) belli etmää.
3. Cümnenin soyu intonaşiyaya görä (duygulu, duygusuz) açıklamaa.
4. Cümledä gramatika temellerini bulmaa.
5. Cümnenin sınırlarını bulmaa.
6. Açıklamaa, kaç sadä cümledän kurulu katlı cümlä.
7. Açıklamaa, neyä baalı dal cümlä (lafa, lafbirleşmesinä yada bütün cümleyä).
8. Belli etmää, neyin yardımınnan (baalayıcıylan, baalayıcı laflan, baalayıcısız) dal cümlä baş cümleyä eklener. Baalayıcılar alınêr çevreyä.
9. Katlı cümnenin soyunu belli etmää.
10. Dal cümleyä soruş koymaa, onun maanasını açıklamaa.
11. Herbir cümleyä ayırı analiz yapmaa.
12. Cümnenin shemasını yapmaa.

Örneklär

Bellilikçi dal cümlä

x nesoy?

pred.lafı. adl. baal. aderl. adl. pay. işh. işl. adl. ader.
[Var umut¹], (ki) bizim yazıcılarımızı taa ii bilecek geleceemizdä başka
adl. baal.

okuycular da²). (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

- 1 – baş cümlä, iki başpaylı, dar;
- 2 – bellilikçi dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x nesoy?

[= -], (ki = -).

x angı?

adl. adl. adl. adl. işl. adl. adl. ader.
[Yortularda adamnar, karılar, uşaklar toplanardı horu erinä¹], (angısı
işl. adl. p. niş. adl.

bulunurdu küüyün en büyük meydanında²). (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

- 1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş, var birsoy subyekt;
- 2 – bellilikçi dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x angı?

[-, -, - = ...], (angısı =).

x angi?

pay. işh. işh. adl. işh. işl. sayıl. adl. adl. ader.

[Sade pek yukarda bulutlara yakın görünürdi bir kelemâ kartalı¹], (angısı
nış. adl. baal. işl. adl.
yayılı kanatlarlan sansın durardı erindä²). (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı
katlı cümlä:
1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – bellilikçi dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x angi?

[= -], (angısı =).

Tamannıkçı dal cümlä

x ne?

işl. baal. ader. işl. adl. adl. işl. ader. nış. adl.

[Annasıldarı¹], (ani o çalışardı dil sevgisini haşlamaa bu körpä uşakların
adl.
cannarına²). (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:
1 – baş cümlä, bir başpaylı, dar;
2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x ne?

[=], (ani - =).

x neyi?

ader. işl. baal. adl. işl. adl. baal. işh. ader. adl. işl.

[Bän bilerim, (ani anam sever gülleri²), da sık ona çiçek baaslêrım¹].
(Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:
1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat;
2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x neyi?

[- =, (ani - =), da =].

neyi? x

adl. adl. adl. işl. baal. ader. ader. işl. adl. işl.

[Dädüm çalmarda odunnarı dizärdi da hepsini, (ne annattıydı karılar²), işitti¹].
(Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:
1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş, var birsoy predikat;
2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

neyi? x

[- = da hepsini, (ne - =), =].

x neyä?

adl. işl. baal. adl. işl. ader. niş. adl.
[Mitika şükür etti¹], ((ani) yaşaması geçer bu güzelim köşedä²). (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

- 1 – baş cümlä, iki başpaylı, dar;
- 2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x neyä?

[- =], (ani - =).

x neyi?

ader. işl. baal. adl. işl. işl. işl. baal. halışt pay. işl.
[Bän bilerim, (ani) mamu şindi başlayacak annatmaa²], da, erleşip taa uygunca
ader. izm.ad. işl. adl.
onun yanında, asêrım kulaklarımı¹]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

- 1 – baş cümlä, iki başpaylı, dar, var birsoy predikat, var halıştennik çevirtmesi;
- 2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x neyi?

[- = , (ani - =), da =].

x ne?

işl. adl. baal. işl. işl. adl. işl.
[Bakêrız dolaya da göreriz¹]: (hererdä toprak eşerer²). (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dallı katlı cümlä:

- 1 – baş, bir başpaylı, geniş, var birsoy predikat;
- 2 – tamannıkçı dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x ne?

[= da =]: (- =).

Hallıkçı dal cümlä

Zaman dal cümlä

nezaman? x

baal. adl. işl. işl. adl. işl. adl.
[(Açan) hava başladı serinnemää¹], [insannar daalıştılar evlerinä²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

- 1 – zaman dal cümlä, iki başpaylı, dar;
- 2 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş).

nezaman? x

(Açan - =), [- =].

nezaman? x

ader. adl. adl. adl. halışt. işl. adl. adl.

[**Bu aul kokuları**, (**lüzgär estiynän²**), **taazelener kır kokularınnan¹**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dallı katlı cümlä:

1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – zaman dal cümlä, iki başpaylı, dar)

nezaman? x

[- , (- =), =].

nezaman? x

adl. halışt. ader. adl. ardl. niş. adl. adl. işl.

(**April girdiynän¹**), [**birkaç gündän sora ılıcacak lüzgär günduusundan üfleer²**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dallı katlı cümlä:

1 – zaman dal cümlä, iki başpaylı, dar;
2 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş).

nezaman? x

(- =), [- =].

Erlık dal cümlä

neredä x

işl. işl. ader. say. adl. işl. niş.

[**Burada**, (**neredä bän ilk adınarımı yaptım²**), **kismetliyim¹**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

1 – baş cümlä, bir başpaylı, geniş;
2 – erlik dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

neredä? x

[**Burada**, (**neredä - =**), =].

neredä x

işl. işl. işl. baal. niş. işl.

(**Neredä duudun¹**), [**orada da faydalı oldun²**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcılı dallı katlı cümlä:

1 – erlik dal cümlä, bir başpaylı, geniş;
2 – baş cümlä, bir başpaylı, geniş).

neredä? x

(**Neredä =**), [**orada =**].

Neetlik dal cümlä

ader. adl. adl. işl. baal. adl. adl. adl.
(Butakım ustaların adları unudulmasın (deyni)²), [küüdä pınar adlarını
ne için? x
adl. adl. işl.
usta adına koyêrlar¹]. (Annatma, duygusuz, baalayıcı dallı katlı cümlä:
1 – neetlik dal cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – baş, bir başpaylı, geniş).

ne için? x
(- = deyni), [=].

x ne için?
işl. ader. say. adl. say. adl. ader. adl. işl.
[Kırsana bana bir fidandan bir dal¹] – (bana gölgä olsun²). (Annatma,
duygusuz, baalayıcısız dallı katlı cümlä:
1 – baş, bir başpaylı, geniş;
2 – neetlik dal cümlä, bir başpaylı, geniş).

x ne için?
[=] – (=).

x ne için?
işl. adl. işl. işl. adl. baal. işl. ader. mış.
[Ozaman Zaatlı çeketmiş yapmaa iilik¹], ((ki) prost edilsinnär onun ilerki
adl. fenalıkları²). (Annatma, duygusuz, baalayıcı dallı katlı cümlä:
1 – baş, iki başpaylı, geniş;
2 – neetlik dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x ne için?
[- =], (= -).

Sebep dal cümlä

x ne için?
Baal. işl. adl. işl. adl. mış. adl. ader. adl. işl.
[Ama hiç gözünü kıpmamış¹]: (koyunun kara ceeri onu raada brakmazmış²).
(Annatma, duygusuz, baalayıcısız dallı katlı cümlä:
1 – baş cümlä, bir başpaylı, geniş;
2 – sebep dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x ne için?
[=]: (- =).

x neçin?

mod.l. işl. adl. adl. baal. ader. ader. izm. ad. işl. niş.

[Lääzim yapmaa hatır anaya¹], (çünkü) biz onun önündä diveç borcluyuz²).

(Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:

1 – baş cümlä, bir başpaylı, geniş;

2 – sebep dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x neçin?

[=], (çünkü - =).

Nicelik dal cümlä

nicä? x

işl. işl. işl. baal. işl.

(Nicä döşeyecän¹), [ölä dä yatacan²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:

1 – nicelik dal cümlä, bir başpaylı, geniş;

2 – baş cümlä, bir başpaylı, geniş).

nicä? x

(Nicä =), [ölä =].

Nekadarlık dal cümlä

x nekadar?

adl. işl. adl. baal. işl. adl. işl.

[Gecä okadar karannıktı¹], (ani) gücülä yol görünärdi²). (Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:

1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş;

2 – nekadarlık dal cümlä, iki başpaylı, geniş).

x nekadar?

[- okadar =], (ani - =).

nekadar? x

işl. işl. pay. işl. işl. işl. pay. işl. adl. adl. işl.

[İlkvazın, (nekadar taa derin kazacan²), okadar taa çok yaşlık erdä kalacek¹].

(Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:

1 – baş, iki başpaylı, geniş;

2 – nekadarlık dal cümlä, bir başpaylı, geniş).

nekadar? x

[..., (nekadar =), okadar - =].

Yaraştırma dal cümlä

x nicä?
nış. adl. işl. baal. adl. adl. işl.
[**Ufak kaarcaazlar yaayêrlar¹**], (**sansın elektän un elener²**). (Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:
1 – baş cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – yaraştırma dal cümlä, iki başpaylı, geniş).
x nicä?
[- =], (**sansın - =**).

x nicä?
nış. nış. adl. işh. işl. baal. adl. adl. adl. işl.
[**Yam-yaş eřil otlar birdän yalabıdılar**], (**sansın sedef boncuk dizisi daalmış buralarda²**). (Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:
1 – baş, iki başpaylı, geniş;
2 – yaraştırma dal cümlä, iki başpaylı, geniş).
x nicä?
[- =], (**sansın - =**).

Sankilik dal cümlä

sanki neçin? x
baal. işl. adl. işl. adl. adl.
(**Eer beklärseydin ilik¹**), [**yapma aalemä körlük²**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcı dalı katlı cümlä:
1 – sankilik dal cümlä, bir başpaylı, geniş;
2 – baş, bir başpaylı, geniş).
sanki neçin? x
(**Eer =**), [**=**].

sanki nezaman? x
işh. adl. işl. adl. nış. işl.
(**İlkyazın yaamur yaayarsa¹**) – [**bereket ii olacek²**]. (Annatma, duygusuz, baalayıcısız dalı katlı cümlä:
1 – sankilik dal cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – baş, iki başpaylı, dar).
sanki nezaman? x
(- =) – [- =].

Brakım dal cümlä

bakmayarak neyä? x

baal. iş. iş. iş. niş. adl. adl niş.

(**Makarki** dolayda taa vatardı kalın kaar ¹), [hava sıcağı ²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcı dıllı katlı cümlä:
1 – brakım dal cümlä, iki başpaylı, geniş;
2 – baş, iki başpaylı, dar).

bakmayarak neyä? x
(Makarki = -), [- =].

x bakmayarak neyä?

ader. iş. baal. iş. adl.

[O uyukladı ¹], (**makarki** dışarda aydınnıktı ²). (Annatma, duygusuz, baalayıcı dıllı katlı cümlä:
1 – baş, iki başpaylı, dar;
2 – brakım dal cümlä, bir başpaylı, geniş).

x bakmayarak neyä?
[- =], (makarki - =).

x bakmayarak neyä?

iş. ader. adl. adl. iş. baal. iş. baal. ad iş.

[Necin bu kotlonun sıcağını şindi dä duvêrsın ¹], (**makarki** yıllar geçti ²)?
(Soruş, duygusuz, baalayıcı dıllı katlı cümlä:
1 – baş, bir başpaylı, geniş;
2 – brakım dal cümlä, iki başpaylı, dar).

x bakmayarak neyä?
[=], (makarki - =)?

bakmayarak neyä? x

baal. adl. iş. ader. adl. iş.

(**Makarki** yıllar geçti ¹), [seni, sevdam, unudamadım ²]. (Annatma, duygusuz, baalayıcı dıllı katlı cümlä:
1 – brakım dal cümlä, iki başpaylı, dar;
2 – baş, bir başpaylı, geniş. var danışmak).

bakmayarak neyä? x
(Makarki - =), [=].